

Docentenhandleiding

Schuldig

Esther Gould & Sarah Sybling

2016

45 min

documentaire

Inleiding

Beste docent, voor je ligt de docentenhandleiding voor de film *Schuldig*. Het doel van deze handleiding is om extra achtergrondinformatie te geven bij de vragen uit de lesbrief. Met deze informatie ben je goed voorbereid en uitgerust om succesvolle onderwijsleergesprekken en/of discussies te begeleiden.

We vinden het belangrijk dat films worden voorzien van een goed voor- en nagesprek: dit leidt tot meer bezinning en reflectie en vergroot zodoende de impact van de film. Naast inhoudelijke vragen bevat de lesbrief dan ook vragen die als doel hebben de thematiek uit de film te vertalen naar de belevingswereld van leerlingen en studenten. Daar het bij *Schuldig* gaat om reële problematiek – iedereen kan in de schulden belanden – is die vertaling misschien wel dringender dan bij andere films die wij aanbieden. Schuldenaren uit de documentaire dienen dan tegelijkertijd als waarschuwing en als voorbeeld van de manier waarop je omgaat met geld.

In 2018 en 2019 hebben wij *Schuldig* vertoond op ons festival. Dat deden we in samenwerking met mensen uit de serie. Zo kwamen op de editie van 2019 Paul en Ditte langs om te praten over vragen als: Hoe leef je met schulden? Hoe kom je af van je schulden? Wie kan je helpen als je in de schulden zit? Hoe ziet het leven eruit *nadat* je uit de schulden bent gekomen? Die verdieping werd gewaardeerd, studenten beoordeelden zowel de film als het programma met een 7,9.

Vragen voor het zien van de documentaire

Vraag 1. Velen van ons hebben een risicovolle schuld, maar wanneer wordt deze schuld problematisch? Bekijk het filmpje van de Algemene Rekenkamer (00:00 - 00:30 sec):

<https://www.rekenkamer.nl/publicaties/rapporten/2016/06/30/aanpak-problematische-schulden>

Geef daarna antwoord op de vraag: wat is het verschil tussen een risicovolle en een problematische schuld?

Antwoord

Een **risicovolle schuld** is een schuld waarbij iemand zijn of haar rekeningen niet op tijd betaalt, rood staat of een creditcardschuld heeft. In Nederland hebben ongeveer 600.000 van de zeven miljoen huishoudens een risicovolle schuld.

Een **problematische schuld** is een schuld waarbij de rekeningen/schulden aan een bedrijf of overheid niet meer betaald worden. De schuldenlast is dan te hoog. Dit kan tot het gevolg hebben dat iemands gas en licht wordt afgesloten of dat iemand uit zijn/haar huis wordt gezet. In Nederland hebben ongeveer 500.000 van de zeven miljoen huishoudens een problematische schuld.

Vraag 2. Meer dan de helft van de jongeren (18-27 jaar) had in 2017 een schuld. Wat voor schulden zijn dat denk je? Noem er drie.

Antwoord

Het doel van deze vraag is het tamelijk 'volwassen' thema schulden naar de belevingswereld van studenten en leerlingen te halen. Volgens de wet kunnen mensen pas schulden maken als zij achttien jaar oud zijn. De ontoegankelijkheid van schulden verdwijnt echter wanneer jongeren achttien jaar worden. Dan wordt het mogelijk om een hypotheek te nemen, rood te staan en producten op afbetaling te kopen. Vanaf dat moment dragen zij de verantwoordelijkheid voor hun geldzaken en bijbehorende kredieten. Dit gegeven, gecombineerd met hun studielasten en uit huis gaan, zorgt ervoor dat jongeren snel een hoge schuld kunnen opbouwen.

Van alle jongeren tussen de 18 en 24 jaar is de onderstaande informatie over hun schuldensituatie bekend. De informatie is afkomstig uit het Nibud onderzoek *Jongeren en geld: De financiële situatie en hulpbehoefte van 12- tot en met 24-jarigen* uit 2014.

Meest voorkomende vormen schulden bij jongeren zijn:

- Studieschuld:
 - Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO)
- Geleend geld van anderen:
 - Informele schulden bij ouders, vrienden/vriendinnen of kennissen
 - Formele schulden bij de bank of een andere financiële instelling
- Betalingsachterstand:
 - Een product op afbetaling gekocht (kleding, laptop, telefoon)
 - Openstaande rekeningen voor de zorgverzekering
 - Boetes die al betaald hadden moeten zijn
 - Een betalingsachterstand bij de belastingdienst
 - Openstaande rekeningen voor de mobiele telefoon
 - Een betalingsachterstand van de creditcard/klantenkaart
 - Andere openstaande rekeningen
- Frequentie roodstand
- Lening bij de bank of andere financiële instelling.

Verdieping bij vraag 2

Om de vraag volledig tot zijn recht te doen komen, kunt u met uw studenten onderzoeken welke kosten een uit-huiswonende student heeft. Op deze wijze wordt het invoelbaar voor de studenten dat het gemakkelijker is om schulden te maken dan zij wellicht in eerste instantie denken. Daarnaast biedt dit u de mogelijkheid de verschillende soorten schulden bespreekbaar te maken. Zo kunt u laten zien dat niet alle schulden het gevolg zijn van onnodige overconsumptie (overbestedingsschulden en compensatieschulden). Andere schulden zijn bijvoorbeeld overlevingsschulden, waarin de inkomsten van het huishouden lager zijn dan de primaire uitgaven, en aanpassingsschulden, schulden door een verandering in de persoonlijke situatie van iemand (zoals uit huis gaan of het verlies van een baan).

Vraag 3. Sommige mensen kiezen ervoor om een lening af te sluiten om hun schulden te betalen. Vaak zorgt het lenen van geld er juist voor dat de problemen erger worden.

- A. Heb je zelf wel eens geld geleend? Heb je dit op tijd terugbetaald?**
- B. Heb je zelf wel eens geld geleend aan iemand?**

Antwoord

- A. Eigen antwoord van de leerling/student.
- B. Eigen antwoord van de leerling/student.

Vraag 4. Schuldenproblematiek is vaak onderwerp van discussie in bijvoorbeeld de politiek. Hoe denk jij over de volgende stellingen? Schrijf je beredenering op.

- A. Het hebben van een schuld is je eigen fout.
- B. Als ik een schuld zou hebben, zou ik af en toe best iets leuks voor mezelf kopen of op vakantie gaan.
- C. Als je een schuld hebt, moet je fulltime werken als je daartoe in staat bent, zodat je je schuld zo snel mogelijk kan afbetalen.

Antwoord

Eigen antwoord van de leerling/student.

Vraag 5. Stel je bent werkzaam bij de schuldhulpverlening: wat zou je een vriend(in) adviseren als hij/zij een schuld heeft?

Antwoord

Eigen antwoord van de leerling/student

Vraag 6. Als je schulden hebt, heb je plichten. Je moet namelijk geld betalen aan schuldeisers. De schuldeisers hebben veel rechten om dit te bereiken. De schuldeiser stuurt iemand met schulden een aantal aanmaningen. Wanneer de schuldenaar daar niet op reageert, kan de schuldeiser een incassobureau of een gerechtsdeurwaarder inschakelen.

- A. Incassobureaus en gerechtsdeurwaarders zijn twee belangrijke partijen die zich bezig houden met schulden. Wat doen zij? Je kan het antwoord vinden op de website van het Nibud:
<https://www.nibud.nl/consumenten/incassobureau-en-deurwaarder/>
- B. Wat vind jij van het werk van incassobureaus en gerechtsdeurwaarders?

Antwoord

Met deze vraag maken de studenten kennis met de twee belangrijkste partijen in de schuldenindustrie: gerechtsdeurwaarders en incassobureaus. Zij komen tevens prominent naar voren in aflevering 1 van de serie. Een beter begrip van deze partijen kan de studenten dus helpen de serie beter te volgen. Het is wellicht noodzakelijk om voorafgaand aan de vraag kort met de studenten te bespreken wat de term 'schuldenaar' inhoudt (iemand die schulden heeft), aangezien dit begrip misschien niet bij iedereen bekend is.

- A. Wanneer je na meerdere aanmaningen een rekening niet betaalt, krijg je met een **incassobureau** te maken. Een incassobureau wordt ingehuurd door een schuldeiser wanneer een schuldenaar zijn schuld (openstaande rekening) niet betaalt. Een incassobureau is dus een bedrijf dat de schulden int. Wanneer een incassobureau wordt ingeschakeld, loopt het contact alleen nog maar via het incassobureau. Het incassobureau brengt kosten (incassokosten) met zich mee. Deze kosten komen boven op de bestaande schuld. Aan deze kosten is wel een wettelijk maximum verbonden. Naast

deze activiteit heeft een incassobureau geen bevoegdheden. Een incassobureau mag geen officiële documenten uitbrengen, zoals een dagvaarding, of beslag leggen op goederen. Iedereen mag in Nederland een incassobureau opzetten.

Als de schuldenaar na de aanmaningen van het incassobureau de rekening nog steeds niet heeft betaald, kan het incassobureau een **gerechtsdeurwaarder** inschakelen. Een gerechtsdeurwaarder is een beschermd beroep en heeft daarom meer bevoegdheden dan een incassobureau. Een gerechtsdeurwaarder kan een dagvaarding uitbrengen en beslag leggen op iemands inboedel of bankrekening. Ook kan hij/zij een woning ontruimen. Een gerechtsdeurwaarder heeft een speciale tweejarige stage genoten nadat hij/zij een master in rechten heeft behaald.

Een dagvaarding is een officiële oproep gericht aan de schuldenaar en afkomstig van de schuldeiser (incassobureau) om voor een kantonrechter te verschijnen. Met de bijbehorende rechtszaak probeert de schuldeiser de schuldenaar te dwingen tot betaling. Als de rechter vindt dat de schuldeiser in zijn recht staat, mag de gerechtsdeurwaarder vervolgens het vonnis van de rechter uitvoeren door bijvoorbeeld beslag te leggen op spullen.

Het verschil tussen een incassobureau en een deurwaarder is dat een incassobureau geen wettelijke status heeft. Een incassobureau kan geen beslag leggen op spullen, bankrekeningen of lonen. Een deurwaarder kan dat wel. In sommige gevallen zijn het incassobureau en gerechtsdeurwaarder dezelfde persoon. In andere woorden: een gerechtsdeurwaarder kan ook incassoactiviteiten uitvoeren. Andersom geldt dit niet.

B. Eigen antwoord van de leerling/student.

Vraag 7. Hieronder worden een aantal mensenrechten genoemd. Welke van deze mensenrechten komen denk je in het gevaar door het werk van schuldeisers? En waarom?

Artikel 1: Iedereen wordt vrij en met dezelfde rechten geboren.

Artikel 17: Je hebt recht op bezit, dat mag niemand je zomaar afnemen.

Artikel 22: Je hebt recht op maatschappelijke zekerheid.

Artikel 25: Je hebt recht op voldoende inkomen, zo nodig moet de staat voor je zorgen.

Antwoord

Het is in de maatschappij gebruikelijk om, als het gaat om schuldenaren, voornamelijk te praten over hun plichten. Toch gaan rechten en plichten vaak hand in hand. Deze vraag daagt studenten uit om hierover na te denken. Mag een schuld, koste wat het kost, worden teruggevraagd, of is er een punt waar het recht

van de schuldeiser eindigt en het recht van de schuldenaar begint? Er zijn meerdere antwoorden mogelijk op deze vraag. Enkele opties zijn:

- A. Mensen met schulden moeten met respect behandeld worden door hun schuldeisers. Geweld, intimidatie en andere vormen van ongepaste benaderingen zijn nooit toegestaan.
- B. Mensen met schulden hebben recht op gepaste hulpverlening zodat ze hun financiële problemen kunnen begrijpen en oplossen.
- C. Het belang van de schuldenaar (waaronder zijn bestaansminimum en waardigheid) moet bij alle beslissingen over zijn situatie in overweging worden genomen.
- D. Schuldenaren hebben het recht om na drie jaar zo veel mogelijk schulden te hebben terugbetaald, weer schuldevrij te leven.

Vragen na het zien van de documentaire

Vraag 8. Het hebben van schulden is niet makkelijk. Welke emoties zie je bij de schuldenaren in de serie?

Antwoord

Enkele belangrijke emoties die bij de mensen in de serie naar voren komen, zijn: machteloosheid, schaamte, stress, frustratie en angst.

- Het gevoel van **machteloosheid** wordt expliciet benoemd door Ramona nadat ze uit haar huis is gezet door de ontruimingsploeg. Ramona legt uit dat haar huis haar stevigheid gaf, en nu dit verdwenen is, heeft ze het gevoel dat ze de controle over haar eigen leven kwijt is. Dit gevoel komt ook naar voren bij Ditte als ze door de Voedselbank wordt afgewezen voor een wekelijks pakket. Haar aanvraag wordt afgewezen omdat ze uitgaven heeft, zoals een auto, die niet mogen worden meegerekend in de berekening van de Voedselbank.
- **Schaamte** is zichtbaar bij Ramona en Dennis. Beide schuldenaren verzwijgen hun problemen voor anderen. Ramona heeft de huurachterstand verzwegen voor haar hele gezin, en Dennis verzekert zijn oudere buurvrouw, nadat er net op camera weer een nieuwe rekening is binnengekomen, dat hij echt geen problemen heeft.
- De **stress** onder schuldenaren wordt goed uitgedrukt door Carmelita als ze tijdens haar aanvraag voor een pakket van de Voedselbank zegt: "ik moet zoveel denken, ik kan de laatste tijd niet meer slapen".
- **Frustratie** is te zien op het gezicht van Ditte als zij, in opdracht van haar schuldhulpverlener, met haar schuldeiser belt. Hoewel ze eigenlijk geen geld kan en mag uitgeven (ze zit in de schuldhulpverlening), moet ze toch het gesprek aangaan met haar schuldeiser die wil dat ze geld betaalt. Het is een onmogelijk gesprek, dat niks voor Ditte oplevert.
- De **angst** onder de schuldenaren is goed zichtbaar bij de niet identificeerbare vrouw die bij Paul op het spreekuur komt. Zij vertelt hem

geëmotioneerd dat ze bang is dat ze, als de problemen zich nog verder opstapelen, ze haar kinderen geen eten meer kan geven. De angst wordt ook zichtbaar in het verhaal van Ramona als zij vertelt dat ze zich verstopte in huis op het moment dat de gerechtsdeurwaarder aan de deur kwam.

Vraag 9. Hoe denk je na het zien van de documentaire over de stellingen van vraag 4? Schrijf op waarom je wel of niet van mening bent veranderd.

Antwoord

Eigen antwoord van de leerling/student.